

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı Çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analiziyle Değerlendirilmesi

*Evaluation of the Efficiency of Regional Development Agencies within the
Framework of New Regionalism Approach by Data Envelopment Analysis*

Hamza ATEŞ

Prof. Dr.,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ates.hamza@gmail.com
ORCID : 0000-0003-0975-0062

Şura ZAVALSIZ

Doktora Öğrencisi,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
surazavalsiz@hotmail.com
ORCID : 0000-0001-8656-6192

Zehra NAMLI BİLMEZ

Arş. Gör.,
Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey
Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
z.namli1998@gmail.com
ORCID : 0000-0002-0532-953X

Cilt / Issue: 12(1) 157-181

Geliş Tarihi: 09.04.2024

Kabul Tarihi: 03.02.2025

Atıf: Ateş, H., Zavalı, Ş. ve Bilmez,
Namlı, Z. (2025). Yeni bölgeselcilik
yaklaşımı çerçevesinde bölgesel
kalkınma ajanslarının etkinliklerinin
veri zarflama analiziyle
değerlendirilmesi. *Tesam Akademi
Dergisi*, 12(1), 157-181. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1467203>.

Öz

Bölgesel kalkınma ajansları Türkiye’de Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle birlikte kurulmuş kurumlardan birisidir. Bu çalışmada etkinlik ve verimlilikleri tartışma konusu olan kalkınma ajanslarının yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde göreceli etkinliklerinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu’ndan yararlanılarak Veri Zarflama Analizi tekniği ile 26 adet kalkınma ajansının verimlilikleri incelenmiştir. Kalkınma ajanslarının; yerel pay bütçe miktarı, toplam gelir bütçesi miktarı, personel sayısı ve genel yönetim hizmet giderleri analizin girdileridir. Yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı ve genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleşmesinin miktarı ise analizin çıktılarıdır. Literatürde kalkınma ajanslarının etkinlik kıyaslarında 2022 yılına ait boşluğun bu çalışma ile doldurulması amaçlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda en verimli olan kalkınma ajanslarının Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Güney Ege Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı, İstanbul Kalkınma Ajansı, İzmir Kalkınma Ajansı, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Mevlana Kalkınma Ajansı, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Serhat Kalkınma Ajansı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Ajansı, Etkinlik, Verimlilik, Veri Zarflama Analizi.

Abstract

Regional development agencies are one of the institutions established in Türkiye with the process of harmonization with the European Union. This study aims to analyze the relative efficiency of development agencies, whose effectiveness and efficiency are the subject of debate, within the

framework of the new regionalism approach. Utilizing the Annual Report for 2022 published by the General Directorate of Development Agencies of the Ministry of Industry and Trade, the efficiencies of 26 development agencies are analyzed with the Data Envelopment Analysis technique. Local share budget amount, total revenue budget amount, number of personnel and general management service expenses of development agencies are the inputs of the analysis. The amount of local share budget revenue realization and the amount of all expenditure realization other than general administration services are the outputs of the analysis. This study aims to fill the gap in the literature on the efficiency comparisons of development agencies for the year 2022. As a result of the analysis, the most efficient development agencies are Eastern Anatolia Development Agency, South Aegean Development Agency, Silk Road Development Agency, Istanbul Development Agency, Izmir Development Agency, Karacadağ Development Agency, Mevlana Development Agency, Middle Black Sea Development Agency and Serhat Development Agency.

Keywords: Development Agencies, Efficiency, Productivity, Data Envelopment Analysis.

Extended Abstract

The new regionalism approach argues that regional development can be achieved not only through centralized policies but also through the active participation of local and regional actors in the process. In this context, regional development agencies stand out as one of the main actors in regional development policies. It is aimed to use local resources efficiently and support employment. Regional development agencies are one of the main actors in the regional development policies of the European Union. In Türkiye, regional development agencies were established within the framework of the harmonization process with the European Union and their main objective was determined as reducing regional development disparities. Regional development agencies, which were established between 2006 and 2009, operate in 26 level-2 regions. However, the effectiveness of these agencies has been the subject of debate since their establishment. In this context, studies analyzing the effectiveness of regional development agencies are in demand. Accordingly, the research question of the study is determined as "To what extent are development agencies effective and efficient within the framework of the new regionalism approach?". Therefore, the study aims to evaluate the relative efficiency of regional development agencies within the framework of the new regionalism approach with

Data Envelopment Analysis. Data envelopment analysis, developed to measure and compare the technical efficiency of public institutions and organizations, is a technique based on the principles of linear programming and designed to measure the relative efficiency of organizations by converting input into output.

In the study, firstly, the new regionalism approach is discussed and then primary and secondary sources dealing with regional development agencies are analyzed. Then, the concepts of efficiency, productivity and data envelopment analysis are discussed. In this context, it is emphasized that there is a structural similarity between the concept of efficiency, which expresses how effectively inputs are transformed into outputs, and data envelopment analysis, which measures the inputs and outputs of units. Data envelopment analysis is preferred in productivity measurements. Efficiency, which is expressed as the ratio between the amount of goods and services produced and the inputs used in the production of this amount of goods and services, and efficiency analysis, which deals with the level at which resources are used, constitute the subject of data envelopment analysis studies. In this context, the relative efficiency and productivity of the regional development agencies selected as cases in this study were analyzed by data envelopment analysis method. In the conclusion section, the findings obtained as a result of the analysis are evaluated.

In the study, the data of 26 development agencies operating in Türkiye for the year 2022 were analyzed and the analysis was carried out in line with the data obtained from the Annual Report for 2022 published by the General Directorate of Development Agencies of the Ministry of Industry and Technology. In the study, four main input variables were used to evaluate the performance of development agencies. These are local share budget amount, total revenue budget amount, number of personnel and general administration service expenses. The outputs are the amount of local share budget revenue realization and the amount of all expenditure realization except general administration services. As a result of the analysis, the most efficient development agencies are Eastern Anatolia Development Agency, South Aegean Development Agency, Silk Road Development Agency, Istanbul Development Agency, Izmir Development Agency, Karacadağ Development Agency, Mevlana Development Agency, Middle Black Sea Development Agency and Serhat Development Agency. The overall efficiency average of 26 agencies was calculated as 0.865 and 12 agencies were below this average.

In conclusion, this study was conducted to determine the relative effectiveness of regional development agencies in Türkiye. In line with the data obtained, it has been observed that the number of provinces within each development agency, the presence or absence of a metropolitan municipality in these provinces, or similarly, the presence or absence of a special provincial administration directly affect the amount of local share budget revenue. In conclusion, it should be emphasized that there is a need to adopt a regional development approach that is financed mainly by local resources and that can use these resources effectively and efficiently, especially within the scope of the new regionalism approach. In this context, especially in local and regional development projects, it can be predicted that development agencies will contribute to development by providing coordination, offering technical support, providing information on incentives and grants, and facilitating processes. Regional development agencies can contribute to more effective and efficient use of resources by providing planning, program and project services, conducting research and development activities, and providing promotion and training services.

Giriş

Türkiye’de bölgeler arasında, gelişmişlik düzeyi açısından farklılıklar bulunmaktadır (Ünsal ve Sülkü, 2020; Çetin ve Sevüktekin, 2016). Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle birlikte yerel ve bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla 2006-2009 yılları arasında kurulan bölgesel kalkınma ajansları, bölgenin kalkınmasına ve gelişmişlik düzeyine katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra kalkınma ajansları, bölgelerarası var olan gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılmasına da imkân sağlayabilmektedir.

Kalkınma için önemli kurumların başında gelen bölgesel kalkınma ajansları; sahip oldukları görev, yetki, kaynak ve sorumlulukları pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının hukuki, idari ve mali yapıları ile kaynaklarını ne derece verimli kullandıkları ve kurulma amacına bağlı olarak etkinlik düzeylerinin ortaya konulması önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır (Berber ve Çelepçi, 2005; Eryılmaz ve Tuncer, 2013; Cankorkmaz, 2011).

Verimlilik (*productivity*), yönetim biliminin önemli inceleme alanlarından biridir. 20. yüzyılda yaygın olarak kabul gören Bilimsel Yönetim Yaklaşımı, endüstrideki verimliliğin artırılmasını öncelemektedir. Bu klasik yaklaşımla, ekonomik büyümenin yalnızca kaynakların verimli kullanılmasıyla mümkün olabileceği öne sürülmektedir (Özen, 2019). 1980’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen kamu yönetimi reformlarında da “iyi yönetim” ilkeleri arasında verimliliğe geniş yer verilmektedir. Verimlilik, mal veya hizmetin üretim sürecinde girdi ve çıktı arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Daha yalın bir ifadeyle, verimlilik; mümkün olan en az kaynak/girdi (insan ve mali kaynaklar, araç-gereç, zaman) kullanarak çıktılar elde etmektir (Eryılmaz, 2019, s. 41). Etkinlik (*Efficiency*), ise bir proje veya program için belirlenen hedeflere ulaşmayı ifade etmektedir. Bu bakımdan etkinlik sonuç odaklı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle etkinlik, doğru şeyleri iyi ve zamanında yapmaktır. Bu bakımdan etkinlikten bahsedilebilmesi için önceden belirli standartlar oluşturulması, örgütlenme, harekete geçme ve kaynakları önceden belirlenen amaçlara yönlendirme olmak üzere kapsamlı yeteneklerin bulunmasını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle etkinlik, gerçekleşen veya planlanan çıktı olarak ifade edilirken verimlilik çıktının girdiye oranı olarak veya oluşturulan toplam faydanın sisteme giren değerler toplamına oranı olarak tanımlanabilir (Parlak, 2011, s. 229, 822).

Bu çalışmada, yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde bölgesel kalkınmayı artırıcı, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarını

azaltıcı destek, izleme ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan Kalkınma Ajanslarının verimliliğinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın araştırma sorusu “Kalkınma Ajansları, yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde ne ölçüde etkin ve verimlidir?” olarak belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları 2022 Yılı Genel Faaliyet Raporu’ndan derlenmiştir. Türkiye’de toplam 26 Kalkınma Ajansı bulunmaktadır. Araştırma kapsamında 26 Kalkınma Ajansının tümünün kurumsal durum ve faaliyetleri kıstas alınmaktadır.

Bu çalışmanın uygulama bölümünde bölgesel kalkınma ajanslarının performansları değerlendirilmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının verimliliğini en iyi yansıtabilecek girdi-çıkıtı değişkenleri belirlenerek, derlenen girdi ve çıktılar veri zarflama analiz yöntemiyle incelenmektedir. Veri zarflama analizi, çıktıları üretmek için girdileri en verimli şekilde kullanan birimleri doğrusal ve görel bir programlama yaklaşımıdır (Lemos, Lins & Ebecken, 2005). Veri zarflama analizi ile aynı ya da benzer birimlerin görel etkinlikleri analiz edilirken aynı zamanda girdileri en verimli kullanarak çıktı elde eden birimler de tespit edilmektedir. Bu bakımdan, veri zarflama analizi hem etkinlik hem de verimlilik analizi olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma literatürde yer alan diğer çalışmalardan yeni bölgeselcilik yaklaşımını temel alması ve girdi-çıkıtı kriterlerinin farklı olmasından dolayı özgündür.

Çalışmada ilk olarak yeni bölgeselcilik yaklaşımı ele alınmakta, sonrasında bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik birincil ve ikincil kaynaklar incelenmektedir. Etkinlik, verimlilik ve veri zarflama analizi kavramlarının incelendiği üçüncü başlıkta çalışmanın yöntemine yer verilmektedir. Son olarak vaka olarak seçilen bölgesel kalkınma ajanslarının görel etkinlik ve verimlilikleri, veri zarflama analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. Sonuç bölümünde ise, analiz sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek 26 kalkınma ajansının etkinlik skorları paylaşılmaktadır.

Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı

Yeni bölgeselcilik yaklaşımı, bölgesel kalkınmayı ele alan yaklaşımlardan bir tanesidir. Yaklaşım temel olarak bölgesel kalkınmayı sağlama için yerel ve bölgesel girişimlere önem verilmesini, yerel kaynaklar aracılığıyla bölgelerin gelişimi ve ulusal kalkınmanın sağlanmasını ile katılımçılık ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınma politikalarının oluşturulmasını savunmaktadır. Bu bağlamda bölgelere rekabet edebilme gücü sağlanmasını ve bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını öncelemektedir (Bulmuş ve Polat, 2020, s. 294).

Yeni bölgeselcilik yaklaşımı, bölgesel kalkınma ajanslarının bölge içerisindeki potansiyeli verimli kullanımını sağlama amacıyla bölge içerisindeki girişimlerin ve istihdamın desteklenmesini, ekonomik alanda kıır-kent ayrımının dengelenmesini ve bölgesel politikaların geliştirilmesi için çalışmalar yapılmasıyla bölgesel kalkınmanın sağlanacağını öne sürmektedir (Demir, 2016). Bu kapsamda yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde bölgesel kalkınma ajanslarının etkin ve verimli çalışması doğrultusunda bölgesel kalkınmanın sağlanması için önemli birer aktör oldukları değerlendirilebilir. Bölgesel kalkınma anlayışının benimsenmesi ve ülke genelinde dengesizliklerin azaltılmasını öngören yeni bölgeselcilik yaklaşımında yerel politikaların oluşturulmasında ve yürütülmesinde yerel aktörlerin katılımının desteklenmesinin önem arz ettiği vurgulanmaktadır.

Diğer bölgesel kalkınma yaklaşımlarına göre daha fazla katılımcılığı savunan yeni bölgeselcilik yaklaşımı, bilgi ve üretime yönelik kaynakların kullanılmasını yerel ve bölgesel bağlamda hedeflemektedir (Özmen, 2004). Bu bakımdan sosyal sermaye ve fiziki altyapı gibi ekonomik değişkenlere öncelik verilerek ekonomik gelişmenin sağlanması yeni bölgeselcilik yaklaşımının temel önermelerinden bir tanesi olarak ifade edilebilir. Yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde bölgesel politika ve araçların disiplinli bir şekilde analizi gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda önemli bir stratejik araç olan bölgesel kalkınma ajanslarının bölgedeki ekonomik gelişmenin sağlanması, iş etkinliğinin gerçekleştirilmesi, yatırım ve rekabetçiliğin desteklenmesi ile bölge içi potansiyellerin verimli kullanılmasını hedeflediği ileri sürülmektedir (Özmen, 2008). Dolayısıyla kurumsal yapıların daha etkin olduğu yönünde bir öngörünün bulunduğu ifade edilebilir.

Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı Çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Ajansları

Yeni bölgeselcilik yaklaşımı, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi amacıyla yerel kaynakların kalkınma sürecine dahil edilmesini savunmaktadır. Bu bakımdan yaklaşım çerçevesinde bölgesel kalkınma ajansları önemli bir aktör olarak konumlandırılmaktadır. 1990 yılı sonrasında Avrupa Birliği (AB) bölgesel kalkınma politikalarının revaçta olmasıyla AB üyesi ve aday ülkelerde bölgesel kalkınmayı sağlayacak kurum ve politikalar oluşturmaya başladığı görülmektedir. Türkiye’de bölgesel kalkınmayı sağlayacak ajansların Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun¹ ile kurumsal yapısı oluşturulmaktadır. Bölgesel kalkınma

1 Bu Kanunun adı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” iken 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 75 inci maddesi ile metne yazıldığı şekilde değiştirilmiştir.

ajansları Türkiye'nin AB uyum sürecinde bölgesel kalkındırma politikaları çerçevesinde uyguladığı en önemli adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013, s. 177).

Kalkınma ajanslarının amaçları arasında; bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin artırılması, bölgesel aktörler arasındaki iş birliğini geliştirilmesi ve kalkınmayı sağlayacak projelerin desteklenmesi ve uygulanması olduğu görülmektedir (5449 sayılı Kanun, 2006: madde 5). Bu kanunla iller, Düzey 2 İstatistikî Bölge sınıflandırması ile gruplandırılmıştır. Toplam 26 grubun yer aldığı sınıflandırmada 26 kalkınma ajansı bulunmaktadır (Bkz. Tablo 1). İstanbul (İSTKA), Ankara (ANKARAKA) ve İzmir (İZKA)'in gruplarında tek il olarak yer alan kalkınma ajanslarıdır. Diğer kalkınma ajansları iki ila altı ilin yer aldığı gruplar halindedir. En çok ilin yer aldığı (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) kalkınma ajansı Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'dır (DOKA). Yer verilen tabloda da bölgesel kalkınma ajansı kapsamında yer alan il sayısı ve illerin nitelikleri farklıdır. Nitekim bu illerin büyükşehir belediyesine sahip olup olmaması veya bu illerde il özel idaresinin bulunup bulunmaması gibi unsurlar ajanslar arasında bütçe gelir miktarı başta olmak üzere çeşitli farklılıkların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Tablo 1

Türkiye Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajansında Bulunan İller

1.	Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
2.	Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA)	Ankara
3.	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)	Antalya, Burdur, Isparta
4.	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	Bartın, Karabük, Zonguldak
5.	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)	Bilecik, Bursa, Eskişehir
6.	Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)	Adana, Mersin
7.	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van
8.	Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt
9.	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

10.	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
11.	Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)	Bingöl, Elâzığ, Malatya, Tunceli
12.	Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)	Aydın, Denizli, Muğla
13.	Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA)	Balıkesir, Çanakkale
14.	İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	Adıyaman, Gaziantep, Kilis
15.	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)	İstanbul
16.	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	İzmir
17.	Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)	Diyarbakır, Şanlıurfa
18.	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)	Bayburt, Erzincan, Erzurum
19.	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)	Çankırı, Kastamonu, Sinop
20.	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
21.	Mevlâna Kalkınma Ajansı (MEVKA)	Karaman, Konya
22.	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
23.	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	Kayseri, Sivas, Yozgat
24.	Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
25.	Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA)	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
26.	Zafer Kalkınma Ajansı (ZAFER)	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak

Kaynak: 5449 sayılı Kanuna dayanarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kalkınma ajanslarının kurumsal yapısını; kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri oluşturmaktadır. Kalkınma kurulları illerin temsilini sağlayacak yapıda; kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Bu kurul bölge içindeki aktörler arasında iş birliğini geliştirmek ve kalkınma ajansını yönlendirmektedir. Kurul, ajansın yıllık faaliyetlerini ve iç denetim raporlarını inceleyip yönetim kuruluna önerilerde bulunan danışma organı konumundadır. Kurul ayrıca bölgenin sorunlarına, tanıtımına, geliştirilmesine yönelik görüş ve önerilerini yönetim kuruluna sunmaktadır (5449 Sayılı Kanun, 2006: madde 9). Bu bağlamda kalkınma kurulları, tavsiye ve gözlem merci olarak bulunmakta ve bölgenin aktörlerini bölgesel kalkınma için bir araya getirmektedir.

Kalkınma ajansı yönetim kurulu ise ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunun başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, sonraki yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür. Yönetim kurulu üyeleri arasında yerel yöneticiler, sanayi ve ticaret odası başkanları ve kalkınma kurulu tarafından seçilen Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ve özel kesimden temsilcilerinden oluştuğu (5449 Sayılı Kanun, 2006: madde 10) ve yönetim kurulunda bölgesel aktörlerin bir araya gelerek karar verici konumunda oldukları görülmektedir.

Bölgesel kalkınma ajansı genel sekreteri yönetim kuruluna karşı sorumlu olan ve yönetim kurulunda alınan kararları uygulayan icra organıdır. Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla iş birliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek, desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak gibi bölgesel kalkınmayı destekleme, iş birliğini geliştirme amacını taşıyan ve sekretarya işlerini yürütme görevleri bulunmaktadır (5449 Sayılı Kanun, 2006: madde 14).

Yatırım Destek Ofisleri, genel sekreterliğe karşı sorumlu olarak çalışmakta ve ücretsiz hizmet vermektedir. Bu ofisler yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri için hızlı karar verme amacıyla görevlerini yönetim kurulu adına yürütmektedirler. Yatırımcıların kendi istekleriyle başvuru yaptıkları Yatırım Destek Ofisleri, yatırım başvurusu hakkında ön inceleme yaptıktan sonra yatırımcının bilgilendirilmesi ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Türkiye’de her ilde bir Yatırım Destek Ofisi bulunmaktadır.

Dünya genelinde kaynak verimliliğini önceleyen faaliyetler önem kazanmaktadır. Nüfus artışı ve ekonomik büyümenin doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturması, üretim girdilerindeki fiyat artışını ve arz kısıtını tetiklemektedir. Bu sebeple ülkeler kaynakların daha verimli kullanılması amacıyla tedbirler almaktadır. Bu çerçevede bölgesel kalkınma ajansları da kuruluşlarından bu yana bölgelerindeki kaynakların daha verimli kullanılması amacına yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Nitekim Bakanlık tarafından 2020 yılının teması “kaynak verimliliği” olarak belirlenmiştir. Ajanslar da benzer bir perspektifle “üretirken verimlilik, tüketirken verimlilik” vurgusunu yaparak yerel ulusal bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak

bilinçlendirme çalışmaları, kapasite geliştirme faaliyetleri, kurumsal iş birliklerinin geliştirilmesi, etüt ve fizibilite çalışmalarının yanı sıra temiz üretim, enerji verimliliği, endüstriyel simbiyoz gibi alanlarda mali ve teknik destekler de sunmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021, ss. 34-35).

Veri Zarflama Tekniğiyle Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Etkinliklerinin Değerlendirilmesi

Girdilerin çıktılara ne derece etkin dönüştüğünü ifade eden verimlilik kavramı ile birimlerin girdi ve çıktılarının ölçümlerinin yapıldığı veri zarflama analizi arasında yapısal benzerlik bulunmaktadır. Veri zarflama analizi, verimlilik ölçümlerinde tercih edilmektedir (Tarı vd., 2017, s. 75). Diğer bir ifadeyle veri zarflama analiziyle birimlerin kaynaklarını yani girdilerini hangi düzeyde verimli kullandıkları analiz edilebilmektedir.

Veri zarflama analizinden yararlanarak Türkiye genelinde bölgesel kalkınma ajanslarının yöntemiyle verimlilikleri analiz edilen çalışmalar bulunmaktadır. Türkiye’de bölgesel kalkınma aktörlerinden biri olan kalkınma ajanlarının verimliliği bölgesel kalkınma için önemli bir unsurdur. Sayısı 26’yı bulan kalkınma ajanlarının verimlilikleri ve aralarında yapılan kıyaslamalar bu bakımdan önemlidir.

Kırankabeş (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada veri zarflama analizi ile kalkınma ajanslarının etkinliği ve dolayısıyla verimliliği analiz edilmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının 2010 yılına ait faaliyet raporlarının kullanıldığı çalışmada, girdi-çıkıtı birleşimini en etkin kullanan birim İKA, TRAKYAKA ve ZAFER kalkınma ajanslarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek (2013) ise kalkınma ajanslarının 2010 yılı verilerini kullanarak veri zarflama analiziyle hizmetlerin ve kaynakların ne derece etkin olduğunu analiz etmiştir. Analizinde beş ayrı model kurmuştur. Bu kapsamda birinci modelde toplam proje bütçesi ve proje sayısı girdi olarak ilave istihdam sayısı, alınan gerçekleştirilen toplam makine bedeli, alınan/başvurulan kalite belgesi/marka/tecil/patent sayısı, mevcut ürün gamına eklenen ürün çeşidi çıktı olarak belirlenmiştir. Bu modellerle 18 kalkınma ajansı değerlendirilmiş, bunlardan sekizi etkin bulunmuştur. İkinci modelde faaliyetlere harcanan miktar ve bilgilendirme sayısı girdi olarak ilave istihdam sayısı, gerçekleştirilen yatırım değeri, danışmanlık talebinde bulunan firma sayısı çıktı olarak belirlenmiştir. Tasarlanan ikinci model ile 14 kalkınma ajansı değerlendirilmiş, bunlardan beşi etkin bulunmuştur. Üçüncü modelde kalkınma kurulu toplam üye sayısı ve

ajansın hizmet ettiği il sayısı girdi olarak kalkınma kurulu toplantısına katılım sayısı çıktı olarak belirlenmiştir. Bu modelle 20 kalkınma ajansı değerlendirilmiş, ikisi etkin bulunmuştur. Dördüncü modelde düzenlenen seminer/konferans sayısı ve paydaşlarla gerçekleştirilen ortak strateji/protokol sayısı girdi olarak yerel ve ulusal basında çıkan haber sayısı, internet sitesinin yıllık ziyaretçi sayısı, gerçekleştirilen yatırımın değeri, danışmanlık talebinde bulunan firma sayısı çıktı olarak belirlenmiştir. Bu modelle 15 kalkınma ajansı değerlendirilmiş, üçü etkin bulunmuştur. Son modelde ise yerel pay bütçe geliri miktarı, toplam gelir bütçesi miktarı, personel sayısı ve genel yönetim hizmet gideri girdi olarak yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı ve genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleşmesinin miktarı çıktı olarak belirlenmiştir. Bu modelle 26 kalkınma ajansı değerlendirilmiş ve beşi etkin bulunmuştur.

Tarı, Pehlivanoğlu ve Özbilgin (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da bölgesel kalkınma ajanslarının verimlilik ölçümleri veri zarflama analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kalkınma ajansların 2013 yılına ait faaliyet raporlarındaki verileri kullanıldığı çalışmada İKA, BEBKA, MEVKA, DOĞAKA, DOKA ajanslarının girdi-çıkıtı sürecini en etkin kullanan birimler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin ve Koçak (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'deki kalkınma ajanslarının 2016-2020 yılları arasındaki etkinlikleri veri zarflama analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Beş yılın etkinliklerinin analizinin yapıldığı araştırma sonuçlarına göre, İSTKA'nın beş yıl içerisinde en etkin kalkınma ajansı olduğu görülmüştür.

Genel bir değerlendirme yapıldığında bölgesel kalkınma ajanslarının etkinlik ve verimliliklerinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu bakımdan farklı girdi-çıkıtı bileşenlerinden oluşan veri zarflama analiziyle yapılmış çalışmalar ele alınmıştır.

Yöntem

Verimlilik girdilerin çıktılara ne kadar etkin dönüştüğünü ifade etmektedir. Verimlilik kavramı girdi ve çıktılar arasındaki sürecin faydasının en yüksek düzeyde olmasıdır. Süreç sonucunda elde edilen faydanın en yüksek düzeyde olması, beşerî ve ekonomik kaynakların faydasının da maksimum olması anlayışını meydana getirmektedir. Bunun sonucunda ekonomik, beşerî ve sosyal tüm kaynaklar girdinin çıktıya dönüşmesi sürecinde aktif rol oynamaktadır. Dolayısıyla verimlilik, organizasyonları kapalı birer kutu olmaktan çıkartarak çevre ve üretim süreçleriyle etkili

olan bir yapı haline getirmektedir (Zavalsız & Ateş, 2020, ss. 171-172). Bir başka ifadeyle verimlilik, üretim sürecindeki girdi olarak tanımlanan çeşitli faktörlerle, bu sürecin sonunda çıktı olarak tanımlanan ürünler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir (Yükçü ve Atağan, 2009, s. 4).

Girdi ve çıktılar arasındaki ilişkiden dolayı verimliliğin teknik anlamı, “üretilen mal ve hizmet miktarı ile bu mal ve hizmet miktarının üretilmesinde kullanılan girdiler arasındaki oran” olarak tanımlanmaktadır ve bu oran çıktı/girdi olarak formüle edilmektedir (Prokopenko, 2011). Bu doğrultuda verimlilik, üretilen mal ya da hizmetlerin, üretime katılan etkenlerden bir diğeri ile bölünmesinden elde edilen sonuçtur. Örneğin, verimliliğin ölçü birimi olarak insan kaynağı alınrsa belli zamanda elde edilen üretimi bu üretimde çalışmış olan işgücü sayısına bölmek gerekmektedir (Parlak, 2011, s. 822)

Etkinlik analiz yöntemleriyle elde olan kaynakların hangi düzeyde kullanıldığı ölçülebilmektedir. Etkinliğin ölçülmesiyle hedeften sapmalar varsa düzeltilabilir, emek ve zaman israfının önüne geçilebilir, maliyet düşürülebilir, performans artırıcı tedbirler alınabilmektedir. Etkinlik analiz yöntemlerinden biri sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan veri zarflama analiz yöntemidir. Veri zarflama analizi, girdileri çıktıya dönüştürebilen karar verme birimi olarak adlandırılan benzer birimlerin performanslarının analiz edildiği bir yaklaşımdır (Cooper vd., 2011, ss. 1-2). Veri zarflama analizi modellerinde birden çok girdi ve çıktı kullanılabilir. Benzer ya da aynı nitelikteki birimlerin eş zamanlı ölçümleri yapılarak birimler kendi aralarında kıyaslanabilmektedir.

Bir etkinlik/performans değerlendirme metodu olan veri zarflama analizi etkinlik değerlendirmesinde çıktıların ağırlıklı toplamının girdilerin ağırlıklı toplamına oranı şeklindeki mühendislik yaklaşımını kullanır (Kocakoç, 2003). 1978 yılında Charnes, Cooper ve Rhodes (CCR) tarafından üretilen Veri Zarflama Analizi yöntemi, birden fazla girdi ve çıktıların doğrusal programlama modelidir (Charnes vd., 1978). M. J. Farrell (1957) Üretken Etkinliğin Ölçümü (*The Measurement of Productive Efficiency*) çalışmasında girdi-çıkıtı yönünden teknik verimlilik hesaplamaları yapması, kamu sektöründe birimler arasında verimlilik kıyaslarının yapılmasına, karar verme birimleri arasındaki faaliyetlerin karşılaştırılmasına yol açmıştır (Dikmetaş, 2008, s. 8). CCR tarafından üretilen ilk veri zarflama analizi yöntemi de Farrell’in çalışmasına dayanarak oluşturulmuştur (Cooper vd., 2011). Veri zarflama analizi uygulamaları ilk olarak kamu kurumları içerisinde kâr amacı gütmeyen kuruluşların verimlilik analizlerinde kullanılmıştır (Bowlın, 1998). Günümüzde veri zarflama analizi, kamu

kuruluşları başta olmak üzere, özel sektör alanında da sıklıkla kullanılan analiz yöntemlerinden biridir (Okursoy ve Tezsürücü, 2014, s. 15).

Veri zarflama analizi modelinden geliştirilen diğer bir model BCC'dir. Bu model Banker, Charnes ve Cooper tarafından geliştirilmiştir. CCR modeli, ölçeğin sabit getirileri dikkate alırken BCC modeli, Karar Verme Birimlerinin Teknik Verimliliğine öncelik verir. Dolayısıyla BCC modelinde ölçeğin değişken getirileri kıstas alınır. BCC modeliyle her bir Karar Verme Biriminin Ölçek Verimliliği olmadan bir verimlilik ölçütü olan saf teknik verimliliği göstermektedir (Depren, 2008).

Girdilerin, işletmenin belirlediği amaçlar doğrultusunda ne denli etkin ya da yeterli kullanıldığını gösteren bir değerlendirme kriteri olan etkinlik kavramı ve etkinliğin ölçülmesi oldukça önemli hale gelmiştir. Bu nedenle, akademisyenler etkinliğin ölçümünde kullanılan veri zarflama analizi metodolojisi ile ilgili çalışmalara ağırlık vermektedirler (Okursoy ve Tezsürücü, 2014, s. 2). Veri zarflama analizinin temel varsayımı, kıyaslanabilir birimler arasında en iyi olanı belirlenebileceğidir. Bu bakımdan veri zarflama analizi, etkinlik ve verimlilik düzeyinin ölçülmesine ve birimlerin kıyaslanabileceği referans değerlerinin belirlenmesine imkân sağlamaktadır (Cook ve Seiford, 2009, ss. 1-2).

Veri zarflama analizi, çoklu girdi ve çoklu çıktı sürecindeki bütünselliği toplam faktör verimliliği mantığı ile sağlayabilmektedir. Bu bakımdan veri zarflama analizinin tercih edilme nedenleri arasında, görel olarak etkin ve etkin olmayan karar verme birimleri birbirinden ayırması ve etkin olmayan birimler için etkin olanlardan oluşan referans grupları oluşturabilmesidir (Okursoy ve Tezsürücü, 2014, s. 15).

Veri zarflama analizinde birimlerin teknik verimlilik değerleri 0 ve 1 referans aralığındadır. Maksimum performans sınırı 1'dir. Birimlerin verimlilikleri yükseldikçe 1'e, düştükçe ise 0'a doğru yaklaşmaktadır (Dikmetaş, 2008, s. 5). Veri zarflama analizinde birimlerin etkinlik skoru, çıktıların ağırlıklı toplamının girdilerin ağırlıklı toplamına oranı olarak tanımlanmaktadır. Her bir karar verme biriminin ya bire eşit ya da daha birden küçük olacağı varsayılmaktadır. Bire eşit olan birimler verimli olarak tanımlanmaktadır (Çağlar'dan akt. Sarı, 2015, s. 1).

Veri zarflama analizinin uygulanabilmesi için ilk aşamada aynı ya da benzer organizasyon yapısına sahip birimlerden bir küme oluşturulması gerekmektedir. İkinci aşamada ise karar verme birimlerinin verimliliğinin ölçülebilmesi için bu kümeye ait girdi ve çıktı değişkenleri belirlenmesi gerekmektedir. Seçilen girdi ve çıktıların küme içerisindeki tüm birimler

tarafından kullanılıyor olması gerekmektedir. Bu kapsamda mevcut çalışmada Şimşek (2013) tarafından geliştirilen mali model temel alınarak dört girdi ve iki çıktı değeri belirlenmiştir. Girdiler yerel pay bütçe miktarı, toplam gelir bütçesi miktarı, personel sayısı ve genel yönetim hizmet giderleridir. Çıktılar ise yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı ve genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleşmesinin miktarıdır. Belirlenen girdi ve çıktılara ilişkin veriler, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanan Kalkınma Ajansları 2022 Yılı Genel Faaliyet Raporu'ndan derlenmiştir. Araştırmada uygulanan veri zarflama analizini için *A Data Envelopment Analysis (Computer) Program* (DEAP)² analiz programı kullanılmıştır. DEAP programına, oluşturulan kümenin karar verme birimleri verileri eklenerek analiz gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu kullanılarak Veri Zarflama Analizi tekniği ile 26 adet kalkınma ajansının etkinlik ve verimliliklerine ilişkin girdiler: Yerel pay bütçe miktarı, toplam gelir bütçesi miktarı, personel sayısı ve genel yönetim hizmet giderleri, çıktılar: Yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı ve genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleşmesinin miktarı. Tablo 2'de analiz girdileri, Tablo 3'te analiz çıktıları yer almaktadır.

Tablo 2

Veri Zarflama Analizi Girdi Tablosu

	Kalkınma Ajansı	Personel Sayısı	Yerel Pay Bütçe Geliri Miktarı (Bin TL)	Toplam Gelir Bütçe Miktarı	Genel Hizmet Giderleri (Personel Giderleri + Diğer Genel Hizmet Giderleri)
1.	AHİKA	51	28.800	110.604	28.739
2.	ANKARAKA	61	140.654	155.922	49.968
3.	BAKA	46	35.392	71.853	28.669
4.	BAKKA	40	7.608	39.985	24.416
5.	BEBKA	43	38.456	62.704	24.120
6.	ÇKA	48	47.799	75.518	33.263

² Bkz: <https://economics.uq.edu.au/cepa/software> (E.T.:05.03.2020)

7.	DAKA	56	22.260	218.628	43.394
8.	DİKA	62	17.701	205.510	26.351
9.	DOĞAKA	53	52.523	113.306	25.806
10.	DOKA	69	26.938	138.375	37.084
11.	FKA	52	37.899	219.573	30.848
12.	GEKA	39	22.356	44.662	27.163
13.	GMKA	49	24.521	61.435	32.808
14.	İKA	48	24.059	107.555	27.969
15.	İSTKA	49	222.999	252.078	36.817
16.	İZKA	33	60.289	75.716	66.270
17.	KARACADAĞ	44	19.691	358.226	36.614
18.	KUDAKA	35	11.325	66.678	22.588
19.	KUZKA	37	8.470	47.086	20.703
20.	MARKA	54	113.460	152.928	29.752
21.	MEVKA	47	20.290	42.051	25.407
22.	OKA	40	24.196	67.614	24.636
23.	ORAN	41	16.353	77.091	24.623
24.	SERKA	45	13.072	164.889	25.997
25.	TRAKYAKA	60	28.818	63.035	35.257
26.	ZAFER	45	37.080	164.535	30.818
TOPLAM		1.247	1.103.009	3.096.122	820.080

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2023) Kalkınma Ajansları 2022 Yılı Genel Faaliyet Raporu'ndaki veriler kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgesel kalkınma ajansı hizmetleri uzman personel ve destek personeli eliyle yürütülmektedir. 2022 yılında tüm kalkınma ajanslarında istihdam edilen uzman personel sayısı 408 ve yatırım destek ofisi uzman personel sayısı 256 olmak üzere toplam uzman personel sayısı 664'tür. Bölgesel kalkınma ajansları arasında en fazla uzman personeli bulunan ajanslar ANKARAKA ve İSTKA'dır. (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023). Ancak Tablo 2'de görüleceği üzere toplam personel sayısı en fazla olan bölgesel kalkınma ajansı DOKA'dır. Ajansın toplam 69 personeli bulunmakla birlikte bunlardan 28'i uzman personel statüsündedir. Tabloda da görüleceği üzere DOKA'yı toplam personel sayısı 62 olan DİKA takip etmektedir. DİKA da istihdam edilen uzman personel sayısı ise 21'dir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının yerel pay bütçe gelir miktarı hesaplanırken il özel idarelerinden aktarılan paylar, belediyelerden aktarılan paylar ile sanayi ve ticaret odalarından aktarılan paylar toplanmıştır. Bu kapsamda

genel bir değerlendirme yapıldığında özellikle büyükşehir belediyelerinin bulunduğu bölgelerde faaliyet yürüten bölgesel kalkınma ajanslarına belediyelerden aktarılan paylar diğer bölgesel kalkınma ajanslarına göre daha yüksektir. Tablo 2’de de görüleceği üzere yerel pay bütçe geliri miktarı en yüksek olan ilk üç ajans, sırasıyla İSTKA, ANKARAKA ve MARKA’dır. En düşük olan üç bölgesel kalkınma ajansı ise sırasıyla BAKKA, KUZKA ve SERKA’dır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının toplam geliri, genel bütçe toplamı, il özel idarelerinden aktarılan paylar, belediyelerden aktarılan paylar, sanayi ve ticaret odalarından aktarılan paylar, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan kaynaklar, faaliyet gelirleri, destek ödemelerinden iadeler ile diğer gelirlerin toplanması ve bu miktardan ret ve iadelerin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. 2022 yılında KARACADAĞ ajansının en yüksek toplam gelir bütçe miktarına sahip olduğu görülmektedir. KARCADAĞ’ı, FKA ve DAKA takip etmektedir. Toplam gelir bütçe miktarı en düşük olan bölgesel kalkınma ajansının BAKKA olduğu görülmektedir.

Genel hizmet giderleri, personel giderleri ve diğer genel hizmet giderlerinin toplamından oluşmaktadır. Tablo 2’de genel hizmet giderleri en yüksek olan bölgesel kalkınma ajansının İZKA olduğu ve sonrasında ANKARAKA’nın geldiği görülmektedir. Genel hizmet gideri en düşük olan bölgesel kalkınma ajansının ise KUZKA olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Analiz Çıktı Tablosu

	Kalkınma Ajansları	Yerel Pay Bütçe Geliri Gerçekleşme Miktarı (Bin TL)	Genel Yönetim Hizmetleri Dışındaki Tüm Gider Gerçekleşmelerinin Miktarı (Bin TL)
1.	AHİKA	28.821	36.505
2.	ANKARAKA	83.024	31.688
3.	BAKA	39.592	38.553
4.	BAKKA	8.552	15.988
5.	BEBKA	38.649	21.523
6.	ÇKA	36.952	38.597
7.	DAKA	16.602	140.084
8.	DİKA	15.908	94.250

9.	DOĞAKA	42.261	25.828
10.	DOKA	28.202	38.387
11.	FKA	25.811	119.711
12.	GEKA	29.784	20.692
13.	GMKA	22.119	17.967
14.	İKA	25.415	90.648
15.	İSTKA	180.519	96.114
16.	İZKA	55.391	5.831
17.	KARACADAĞ	21.888	196.095
18.	KUDAKA	11.936	47.603
19.	KUZKA	7.267	20.965
20.	MARKA	55.732	32.448
21.	MEVKA	20.908	27.870
22.	OKA	30.941	39.512
23.	ORAN	15.297	32.284
24.	SERKA	20.904	55.905
25.	TRAKYAKA	20.752	8.896
26.	ZAFER	32.627	53.620
TOPLAM		915.854	1.347.564

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2023) Kalkınma Ajansları 2022 Yılı Genel Faaliyet Raporu'ndaki veriler derlenerek yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgesel kalkınma ajanslarının gelirleri bütçe ve gerçekleşme olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Analizde çıktı olarak gerçekleşme miktarları baz alınmıştır. Tablo 3'te görülebileceği gibi, yerel pay bütçe geliri gerçekleşme payı en yüksek olan ajans **İSTKA'dır. İSTKA'dan** sonra en yüksek yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarına sahip bölgesel kalkınma ajansları ANKARAKA ve MARKA'dır. Bu durumda Tablo 2'ye referansla bütçe ve gerçekleşme arasındaki ilişki dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle yerel pay bütçe geliri miktarı en yüksek olan ilk üç ajans aynı zamanda yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı en yüksek olan ilk üç ajanstır.

Kalkınma ajansları giderlerinde öngörü ve gerçekleşme miktarları belirtilmektedir. 2022 yılında genel yönetim hizmet giderleri dışındaki tüm gider gerçekleştirmelerinin miktarı en yüksek olan kalkınma ajansları sırasıyla KARACADAĞ, DAKA, ve FKA'dır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının teknik verimliliğini ölçmek ve karşılaştırmak amacıyla geliştirilen veri zarflama analizi, doğrusal programlama

premsiplerine dayanan ve girdiyi çıktıya dönüştürüp kuruluşların görel verimliliğini ölçmek için tasarlanmış olan bir tekniktir (Charnes, vd.,1978). Birçok girdi ve çıktının bulunduğu düzlemde görel olarak verimliliği hesaplamada uygulanan ideal yöntemlerden biridir. Bu çalışma sonucunda veri zarflama analizi kapsamında yer alan 26 bölgesel kalkınma ajansının görel etkinlikleri hesaplanmıştır. Belirlenen girdi (4) ve çıktı (2) kümelerinin analiz sonucuna göre, en etkin bölgesel kalkınma ajansları; DAKA, GEKA, İKA, İSTKA, İZKA, KARACADAĞ, MEVKA, OKA ve SERKA olduğu görülmüştür. Bölgesel kalkınma ajanslarının etkinlik değeri ortalaması 0.865 olurken 12 bölgesel kalkınma ajansının bu ortalamasının altında etkinlik değeri aldığı görülmektedir.

Tablo 4

Türkiye Geneli 2022 Yılında Kalkınma Ajanslarının Etkinlik Değerleri

Kalkınma Ajansı		Etkinlik Değeri
1.	AHİKA	0.790
2.	ANKARAKA	0.740
3.	BAKA	0.996
4.	BAKKA	0.846
5.	BEBKA	0.962
6.	ÇKA	0.892
7.	DAKA	1
8.	DİKA	0.800
9.	DOĞAKA	0.814
10.	DOKA	0.752
11.	FKA	0.897
12.	GEKA	1
13.	GMKA	0.671
14.	İKA	1
15.	İSTKA	1
16.	İZKA	1
17.	KARACADAĞ	1
18.	KUDAKA	0.977
19.	KUZKA	0.718
20.	MARKA	0.569
21.	MEVKA	1
22.	OKA	1
23.	ORAN	0.742
24.	SERKA	1
25.	TRAKYAKA	0.539
26.	ZAFER	0.793

Ortalama = 0.865

Kaynak: Araştırmada elde edilen bulgulara göre yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Türkiye’de bulunan 26 kalkınma ajansının; yerel pay bütçe miktarı, toplam gelir bütçesi miktarı, personel sayısı, genel yönetim hizmet giderleri, yerel pay bütçe geliri gerçekleşme miktarı ve genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleşmesinin miktarları dikkate alınarak verimlilik ve etkinlik analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda en verimli olan kalkınma ajanslarının Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Güney Ege Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı, İstanbul Kalkınma Ajansı, İzmir Kalkınma Ajansı, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Mevlâna Kalkınma Ajansı, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Serhat Kalkınma Ajansı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, 26 bölgesel kalkınma ajansından 12’sinin etkinlik ortalamasının altında kaldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında her kalkınma ajansı içerisinde bulunan il sayısının farklı olması, bu illerde büyükşehir belediyesinin bulunup bulunmaması veya benzer şekilde il özel idaresinin bulunup bulunmaması yerel pay bütçe gelir miktarını doğrudan etkilemektedir. Özellikle büyükşehir belediyesi olan yerlerde faaliyet gösteren bölgesel kalkınma ajanslarının yerel pay bütçe gelirlerinin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Toplam bütçe miktarının ise yerel pay bütçe miktarından etkilenmediği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak özellikle yeni bölgeselcilik yaklaşımı kapsamında yoğunlukla yerel kaynaklarla finanse edilen ve bu kaynakları etkin ve verimli kullanabilen bölgesel kalkınma anlayışının benimsenmesine ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır. Bu kapsamda özellikle yerel ve bölgesel kalkınma projelerinde, kalkınma ajanslarının koordinasyonu sağlayan, teknik destek sunan, teşvik ve hibeler konusunda bilgi sağlayan ve süreçleri kolaylaştıran bir görev üstlenmesinin kalkınmaya katkı sunacağı öngörülebilmektedir. Bu kapsamda bölgesel kalkınma ajanslarının genel yönetim hizmetleri dışındaki tüm gider gerçekleştirmelerinin miktarı önemli bir veri sunmaktadır. Ajansların plan, program ve proje hizmetleri sunması, araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütmesi, tanıtım ve eğitim hizmetleri gerçekleştirmesi kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına katkı sağlayabilir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Akpınar, R. ve Keskin, R. (2018). Zafer Kalkınma Ajansı'nın Manisa ekonomisine katkısı. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 207-226.

Berber, M., & Çelepçi, E. (2005). Türk bölgesel kalkınma politikalarında yeni arayışlar: Kalkınma ajansları ve Türkiye'de uygulanabilirliği. *Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*.

Bowlin, W. F. (1998). Measuring performance: An introduction to data envelopment analysis (DEA). *The Journal of Cost Analysis*, 15(2), 3-27.

Bulmuş, G., & Polat, E. (2020). Yeni bölgeselcilik yaklaşımı ve bölgesel kalkınma ajanslarının Türkiye bölgesel planlama uygulamasına etkileri. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 5(2), 293-308.

Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları ve bu ajanslara yönelik eleştiriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 113-138.

Charnes, A., Cooper, W. W. and Rhodes, E. (1978). Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operations Research*, 2(6), 429-444.

Cooper, W. W., Seiford, L. M. and Zhu, J. (2011). Handbook on data envelopment analysis: History, models, and interpretations. *International Series in Operations Research & Management Science*, 164, 1-39.

Cook, W. D. and Seiford, L. M. (2009). Data envelopment analysis (DEA) – Thirty years on. *European Journal of Operational Research*, 192, 1–17.

Çetin, İ. ve Sevüktekin, M. (2016). Türkiye’de gelişmişlik düzeyi farklılıklarının analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 39-61.

Demir, E. (2016). *Bölgesel kalkınmanın finansmanında kalkınma ajanslarının rolü: Daka örneği* (Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Erzurum).

Depren, Ö. (2008). *Veri zarflama analizi ve bir uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).

Dikmetaş, E. (2008). Sağlık kurumlarında verimlilik ve veri zarflama analizi. *Verimlilik Dergisi*, (1), 55-77.

Eryılmaz, B. (2019). Yönetimin ilkeleri. S. Sözen (Ed.), *Kamu yönetimi kitabı* içinde. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Eryılmaz, B. ve Tuncer, A. (2013). Avrupa Birliği uyum sürecinde bölgesel kalkınma politikaları: Bölgesel kalkınma ajansları ve Türkiye uygulaması. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 165-189.

Farrell, M. J. (1957). The measurement of productive efficiency. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (General)*, 120(3), 253-290. <https://doi.org/10.2307/2343100>

Kırankabeş, M. C. (2013). Yeni bölgesel kalkınma politikasının yerel aktörleri olarak kalkınma ajanslarının etkinliğinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 253-268.

Kocakoç, İ. D. (2003). Veri zarflama analizindeki ağırlık kısıtlamalarının belirlenmesinde analitik hiyerarşi sürecinin kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-12.

Lemos, C. A. A., Lins, M. P. E., and Ebecken, N. F. F. (2005). DEA

implementation and clustering analysis using the K-means algorithm. In *Data Mining VI* (WIT Press). Brazil.

Okursoy, A. ve Tezsürücü, D. (2014). Veri zarflama analizi ile görelî etkinliklerin karşılaştırılması: Türkiye'deki illerin kültürel göstergelerine ilişkin bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21(2), 1-18. <https://doi.org/10.18657/yecbu.92031>

Özen, Ş. (2019). Yönetim biliminin gelişimi. D. Bingöl (Ed.), *Yönetim ve organizasyon kitabı* içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Özmen, F. (2004). *Yeni bölgecilik anlayışı ve kalkınma ajansları* (Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta).

Özmen, F. (2008). AB sürecinde Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının karşılaşılabilecekleri temel sorun alanları. *SDÜ İİBF Dergisi*, 327-340.

Prokopenko, J. (2011). *Verimlilik yönetimi: Uygulamalı el kitabı* (O. Baykal, N. Atalay ve E. Fidan, Çev.). Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.

Parlak, B. (2011). *Kamu yönetimi sözlüğü*. MKM Yayıncılık.

Sarı, Z. (2015). *Veri zarflama analizi ve bir uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).

Şahin, Y. ve Koçak, İ. (2022). Düzey 2 bölgelerinde faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının performans etkinliği: Veri zarflama analizi. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 28-41.

Şimşek, A. (2013). *Kalkınma ajanslarının performans ölçümü* (Yayınlanmış uzmanlık tezi Kalkınma Bakanlığı, Ankara).

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Kalkınma ajansları 2020 yılı genel faaliyet raporu*. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Ankara.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2023). *Kalkınma ajansları 2022 yılı genel faaliyet raporu*. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Ankara.

Tarı, R., Pehlivanoglu, F., and Özbilgin, M. (2017). Efficiency measurement of regional development agencies in Turkey by using data envelopment analysis (DEA). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 47-78. <https://doi.org/10.24988/deuuiibf.2017322553>

Ünsal, A. ve Sülkü, S. N. (2020). Bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin

belirlenmesi ve karşılaştırılması: Türkiye örneği. *Bilig*, 95, 177-209. <https://doi.org/10.12995/bilig.9508>

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2010). Etkinlik, etkililik ve verimlilik kavramlarının yarattığı karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 1-13.

Zavalsız, Ş. ve Ateş, H. (2020). Düzce ili sosyal kalkınma projelerinin etkinlik ve verimliliğinin değerlendirilmesi projesi, bir kamu hizmeti olarak sosyal kalkınma projesinin etkinlik ve verimliliği Düzce örneği. Z. Dağlı (Ed.), *Sosyal kalkınma projeleri kitabı* içinde (s. 171-179). Nobel Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2006, 8 Şubat). 5449 sayılı kalkınma ajanslarının hizmetlerine ilişkin kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5449.pdf>